

מקומו

שבועות וירטואלי
בבית אבי חי

חן מקום על יושביו

שי גילים

ולזכר העיניים הטובות ההן.
בין חן לחן.

דיאלוג עלום ומסתורי מהמאה הרביעית לספירה, בין מורה מיוחד לתלמיד מיוחד עוד יותר, פותח צוהר לחומרים האינטימיים ביותר שבונים את האישיות. הלימוד מזמין להתבונן בבית ובמקום שבהם גדלנו, כולל הסדקים והמהמורות שנלווים אליהם, ובהשפעה שיש להם על מעגלי החיים שלנו.

מהלך השיעור

נתחיל בפסקה של ניקול קראוס, מתוך ספרה **תולדות האהבה**. הפסקה אינה קשורה במישרין ללימוד שנעשה, אבל היא חימום של שרירי הלב, והנפש.

אחריה, נעבור לגמרא ממסכת סוטה (מקור 1). הגמרא משתמשת בסיפור מקראי מספר מלכים כדי להצביע על הקשר שנרקם בין אדם למקום מגוריו – גם אם מקום המגורים הזה רחוק מלהיות מושלם – ומזמינה אותנו לנסות ולחשוב על משמעות הקשר הזה.

מרכז הלימוד הוא ברצף הסיפורים הבאים (מקורות 2 א'; 2 ב'; ו-3). הסיפור הראשון על ריש לקיש משתמש בעיקרון שהעלתה הגמרא שראינו קודם, והוא מהווה פתיח לסיפור המופלא שמופיע על תלמידו של רבי יוסי. דיאלוג סתום, על גבול המסתורי, בין תלמיד שלא מצליח ללמוד – למורה שלא מצליח ללמד. בבסיס הפלונטר הזה יושבת חוויית גלות חריפה של התלמיד, שמתמצה במשפט אחד ססגוני וחושני. בהנחה שהתלמיד הזה מבין דבר אחד או שניים על העולם, השאלה מה מקופל בתוך משפט זה, בין היתושים לריח בישולי הפירות. ומה בין זה לבין האמירה של רבי יוסי: "ברוך שנתן חן מקום בעיני יושביו", שאולי אף היא עשויה להתפרש עכשיו מחדש? למיטיבי לכת (ואולי מוטב לומר: לבעלי קיבה חזקה) ישנו סיפור נוסף, קצר וחד, שמזכיר מאוד את הסיפור על רבי יוסי. המצוקה אותה מצוקה, התנאים אותם תנאים – אבל רבי יוחנן מגיב בצורה שונה לחלוטין מרבי יוסי. הדיאלוג ביניהם, שמסתיים בצורה חדה ואולי אפילו פוצעת, מזמין גם הוא התבוננות: על מערכות יחסים שבין מורים לתלמידים, ואולי גם על חסד מול דין.

את הלימוד חותם שיר של המשוררת אגי משעול. מוקדש לכל מי שלא התחבר כל כך לבית הספר. או למתמטיקה.

"לא פעם אני תוהה מי יהיה האחרון שיראה אותי בחיים. אילו נדרשתי להמר, הייתי מהמר על השליח מהסינית. אני מזמין בארבעה לילות מתוך שבעה. בכל פעם שהוא מגיע אני עושה עניין גדול מלמצוא את הארנק שלי. הוא עומד בדלת עם השקית השמנונית בזמן שאני תוהה אם זה הלילה שבו אגמור לאכול את האגרוף, אכנס למיטה ואחטוף התקף לב בשנתי.

אני משתדל להקפיד שיראו אותי. לפעמים כשאני יוצא, אני קונה מיץ גם אם אינני צמא. אם החנות עמוסה אני מסוגל אפילו להפיל את הכסף הקטן על הרצפה, לפזר מטבעות לכל עבר. ואז אני יורד על הברכיים. זה מאמץ גדול עבורי לרדת על הברכיים, ומאמץ גדול עוד יותר לקום. ואף-על-פי-כן. אולי אני נראה כמו אידיוט. אני מסוגל להיכנס לאַתְלֵט'ס פוט ולהגיד, מה יש לכם במחלקת הסניקרס? המוכר מסתכל עלי כמו שמסתכלים על שמוק עלוב שכמוני ומפנה אותי לזוג היחיד של רוקפורט שיש להם במלאי, משהו בלבן רועש. עזוב, אני אומר, את אלה כבר יש לי, וניגש למדפי הריבוק ובוחר משהו שאפילו לא דומה לנעל, איזה מין גרב חסין-מים, אולי, ומבקש אותו במידה 43. הילד מסתכל עלי שוב, ביתר תשומת לב. הוא נותן בי מבט ארוך וקשה. מידה 43, אני אומר שוב, לופת את הנעל הקרומית. הוא מניד את ראשו והולך לחדרון מאחור להביא אותן, וכשהוא חוזר הוא מוצא אותי פושט את הגרביים. אני מפשיל את המכנסיים ומביט למטה בצמד-חמד התשוש הזה, כפות הרגליים שלי, ועוברת דקה מביכה עד שמתחוויר שאני מחכה לו שישחיל אותן לתוך הנעליים. אני אף פעם לא קונה. אני רק רוצה לא למות ביום שבו לא ראו אותי."

(ניקול קראוס, **תולדות האהבה**, תרגום: שאול לויין, כנרת זמורה ביתן, 2005. עמ' 7-8)

← 1

"וַיֹּאמְרוּ אֲנָשֵׁי הָעִיר אֶל אֱלִישָׁע הֲנָה נָא מוֹשֵׁב הָעִיר טוֹב כִּאֲשֶׁר אָדְנִי רָאָה וְהַמִּים רָעִים וְהָאָרֶץ מְשֻׁכֶּלֶת" (מלכים ב, ב, יט) - וכי מאחר דמים [=שהמים] רעים וארץ משכלת, אלא מה טובתה?!
 אמר רבי חנין: חן מקום על יושביו.
 אמר רבי יוחנן: שלשה חינות הן -
 חן מקום על יושביו,
 חן אשה על בעלה,
 חן מקח על מקחו.
 (בבלי סוטה, מז, ע"א)

← 2 א

"אמר ריש לקיש: ברית נחלק לאווירות [=לאקלימים].
 ריש לקיש הוה יתיב לעי באוריתא [=היה יושב ועוסק בתורה] בהדה אילטיס דטבריה [=ברחבה אחת של טבריה].
 נפקון תרתין נשין מתמן [=יצאו שתי נשים משם], אמרה חדא לחברתה: 'ברוך דאפקן מן הדין אוירא בישא' [=אמרה אחת לחברתה: 'ברוך שהוציאנו מן האקלים הגרוע הזה'].
 צווח להון: 'מן הן אתון [צעק להן: מהיכן אתן]?'
 אמרו ליה: 'מן מזגה' [=אמרו לו: ממקום ושמו מזגה].
 אמר: 'אנא חכם מן מזגה [=אני מכיר את מזגה], ולית בה אלא תרתין עמודין' [=ואין בה אלא שני עמודים, כלומר: מדובר במקום שולי וזניח].
 אמר: 'ברוך שנתן חן מקום בעיני יושביו'."

← 2 ב

"חד תלמיד מן דרבי יוסי [=אחד מתלמידיו של רבי יוסי], הוה יתיב קודמוי [=היה יושב לפניו], הוה מסבר ליה ולא סבר ליה [=היה מסביר לו ומלמדו - ולא סבר, לא הצליח ללמוד ולהבין].
 אמר לו [רבי יוסי]: "למה לית את סבר [=מדוע אין אתה סובר ומצליח בלימודך]?"
 אמר לו [התלמיד]: 'דאנא גלי מאתראי [=שאני גולה ממקומי].'
 אמר לו [רבי יוסי]: 'מהיכן אתר את [=מאיזה מקום אתה]?'
 אמר לו [התלמיד]: 'מן גובת שמאי [=ממקום ששמו גובת שמאי].'
 אמר לו [רבי יוסי]: 'ומה אינון אוירא דתמן [=ומה הוא אווירו של אותו מקום]?'
 אמר לו [התלמיד]: 'כד ינוקא מתיליד, אנא גבלין ליה אדמדמני, וטושין מוחיה דלא יכלוניה יתושיה [=כאשר תינוק נולד, אנו מגבלים ומבשלים סוג של פרי, ומורחים על מוחו וראשו, שלא יאכלוהו היתושים].'
 אמר [רבי יוסי]: 'ברוך שנתן חן מקום בעיני יושביו'.
 (בראשית רבה, לד)

"חד תלמיד מדר' יוחנן הוה יתיב קומיה [=תלמיד אחד של רבי יוחנן היה יושב לפניו], הוה מסבר ליה ולא סבר [= היה מסביר לו ומלמדו, ולא הצליח ללמוד].
 אמר ליה: 'למה לית את סבר [=מדוע אינך מצליח ללמוד]?'
 אמר ליה: 'דאנא גלי מאתרי [=שאני גולה ממקומי].'
 אמר ליה: 'מן הידן אתר את? [=מאיזה מקום אתה?]'
 אמר ליה: 'מן [ממקום ושמן] 'בורסיף'.
 אמר ליה: 'לא כן, אלא [ראוי שיקרא שמו] 'בולסיף', 'כי שם בלל ה' שפכת כל הארץ" (בראשית יא, ט).
 (בראשית רבה לח, יא)

"אמר רב יוסף: בבל ובורסיף סימן רע לתורה."
 (בבלי סנהדרין, קט, ע"א)

אוזים

אֶפְשָׁטִיין, הַמּוֹרָה שְׁלִי לְמַתִּמְטִיקָה,
 אֶהֱבֵ לְהוֹצִיא אוֹתִי לְלוֹחַ.
 אָמַר שֶׁהָרֹאשׁ שְׁלִי מֵתָאִים רַק לְכּוֹבַע.
 אָמַר שְׁצַפּוֹר עִם שְׁכָל כְּמוֹ שְׁלִי
 הִיְתֵה עֶפְהָ אַחוֹרָה.
 שְׁלַח אוֹתִי לְרַעוֹת אֲוָזִים.

עֶכְשָׁי, בְּמַרְחָק שְׁנַיִם מִן הַמִּשְׁפָּט הַזֶּה,
 כְּשֶׁאֲנִי יוֹשֶׁבֶת תַּחַת הַדֶּקֶל
 עִם שְׁלוֹשֶׁת הָאֲוָזִים הַיְכִים שְׁלִי,
 אֲנִי חוֹשֶׁבֶת שְׁאוּלֵי הַרְחִיק אֶז לְרֹאוֹת,
 הַמּוֹרָה שְׁלִי לְמַתִּמְטִיקָה,
 וְהַצֶּדֶק הִיָּה עִמּוֹ,

כִּי אֵין מָה שְׁמִשְׁמַח אוֹתִי יוֹתֵר
 מֵאֲשֶׁר לְרֹאוֹת אוֹתָם כְּעַת
 עֵטִים עַל הַלֶּחֶם הַמְּפוֹרָה,
 מְכַשְׁכְּשִׁים בְּזַנְבָּם הַשְּׂמַח,
 קוֹפְאִים רְגַע דּוּם
 מִתַּחַת לְרִסְיֵי הַמַּיִם
 שְׁאֲנִי מִתִּזָּה עֲלֵיהֶם
 מִן הַצִּינּוֹר,
 זוֹקְפִים אֶת רֹאשָׁם וְגוֹפִים
 נִמְתַּח אֶז כְּזוֹכֵר
 אֲגָמִים רְחוֹקִים.

מֵאֵז מֵת כְּבָר הַמּוֹרָה שְׁלִי לְמַתִּמְטִיקָה
 וּמֵתוּ גַם בְּעִוְתֵי שְׂאֵף פֶּעַם לֹא עָלָה בְּיָדִי
 לְכַתּוֹר.

אֲנִי אוֹהֶבֶת כּוֹבְעִים,

וְתַמִּיד בְּעָרֵב

כְּשֶׁהַצִּפְרִים חוֹזְרוֹת אֶל תּוֹךְ הָעֵץ,

אֲנִי מְחַפֶּשֶׁת אֶת זֹאת שֶׁעֶפְהָ אַחוֹרָה.

(אגי משעול, ביקור בית, הקיבוץ המאוחד, 2009)